

Gönderim Tarihi: 03.06.2025

Kabul Tarihi: 23.09.2025

KARS KALESİ'NDEKİ KIZIL BAYRAK İDDİASI: 12 EYLÜL 1980 DARBESİ'NE GİDEN YOLDA BİR PROPAGANDANIN YÜKSELİŞİ

The Red Flag Allegation at Kars Castle: The Rise of Propaganda on the Path to
the September 12, 1980 Military Coup

Sinan KIYANÇ

Dr.; Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
sinankiyanc@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-0148-9632

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Bu araştırma, 12 Eylül 1980 Darbesi öncesinde yaşanan toplumsal-siyasal gelişmelerle birlikte kamuoyunda geniş yankı uyandıran "Kars Kalesi'ne kırmızı bayrak çekildiği" iddiasını incelemektedir. İddianın nasıl ortaya atıldığı, hangi koşullarda yayıldığı ve siyasal aktörlerce nasıl kullanıldığı analiz edilmiştir. Araştırma, bu tür söylemlerin iktidar-muhalefet çekişmesinde araçsallaştırıldığını ve bilgi manipülasyonunun kutuplaşmayı derinleştirdiğini savunur. Bu çerçevede belge tarama yöntemiyle TBMM tutanakları, döneme ait süreli yayınlar, tanıklıklar ve ikincil kaynaklar analiz edilmiştir. Araştırma, 12 Eylül 1980 Darbesi'nin oluşum sürecinde siyasal kutuplaşmanın ve bilgi manipülasyonunun rolünü ortaya koymayı, dolayısıyla iktidar-muhalefet ilişkileri literatürüne katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kars Kalesi, Kırmızı Bayrak, 12 Eylül 1980 Darbesi, Süleyman Demirel, Bülent Ecevit.

Abstract

This study examines the social and political developments leading up to the September 12, 1980 military coup in Turkey, with a particular focus on the widely circulated claim that a "red (communist) flag was raised over Kars Castle." It analyzes how this claim emerged, under what conditions it spread, and how it was utilized by political actors. The research argues that such narratives were instrumentalized in the power struggle between the government and the opposition, and that information manipulation deepened political polarization. Using document analysis, parliamentary records, periodicals, eyewitness accounts, and secondary sources were meticulously reviewed. The study aims to contribute to the literature on government-opposition relations by highlighting the role of political polarization and manipulation in the lead-up to the coup.

Keywords: Kars Castle, Red (communist) Flag, September 12, 1980 Coup, Süleyman Demirel, Bülent Ecevit.

1. GİRİŞ

Kars Kalesi'ne kırmızı bayrak (orak-çekiç bayrağı) çekildiği iddiası, 12 Eylül 1980 Darbesi öncesinde oluşan siyasal atmosferin en çok tartışılan ve günümüze kadar etkisini sürdüren propaganda örneklerinden biridir. Bu iddianın ortaya atılması ve uzun yıllar boyunca kamuoyunda karşılık bulması, söz konusu dönemde iktidar ve muhalefet arasındaki sert çekişmenin ve anarşi olaylarının nasıl kullanıldığının bir göstergesidir.

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Turhan Feyzioğlu, Salih Yıldız ve Faruk Sükan'ın partiye katılımıyla 42. Hükümeti kurabilmişti. Başbakanlık görevini üstlenen Bülent Ecevit'ten, özellikle siyasal istikrarsızlık ve artan şiddet olaylarının sona erdirilmesi yönünde kamuoyunda yüksek beklentiler oluşmuş; bu bağlamda, yeni hükümetin toplumsal barışın yeniden tesisi konusunda etkin bir rol üstleneceği düşünülmüştür.

Beklentilerin aksine CHP iktidarı sürecinde artan anarşi olayları, basit sokak çatışmalarından çıkıp zamanla etnik temelli bir çatışma havasına bürünmüş; bu gelişme iktidar-muhalefet hattındaki tansiyonu daha da yükseltmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ve Senato gerginliğin zirveye çıktığı alanlardan olmuş, zaman zaman milletvekilleri arasında hakaret ve küfürleşmeler yaşanmıştır. Bu ortamda meclisin asli görevlerinden biri olan çözüm üretme işlevi, yerini siyasi rekabete bırakmış; partiler arasındaki iktidar mücadelesi toplumsal kutuplaşmayı daha da derinleştirmiştir.

Adalet Partisi (AP) bu süreçte etkili bir muhalefet yürütmüş, CHP'nin ülkeyi komünizme yönlendirdiği ve hükümetin sol gruplara destek sağladığı yönündeki söylemleri kamuoyunda yaygınlaştırma çabasına girişmiştir. Bu süreçte AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in karşı karşıya kaldığı önemli siyasal baskı unsurlarından biri, artan anarşi olaylarının Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) oy oranlarını yükseltmesiydi. Bu durum karşısında AP, milliyetçi söylemlerini yoğunlaştırmış; özellikle 1 Mayıs 1978'de Taksim Meydanı'nda gerçekleştirilen İşçi Bayramı (Emek ve Dayanışma Günü) kutlamalarında kızıl bayrakların açılmasını gerekçe göstererek ülke genelinde "Bayrak Mitingleri"ni düzenlemiştir. Demirel bu mitinglerde Türk Bayrağı üzerinden yaptığı vurgularla, sağ kesimin oylarını çekmeye çalışmıştır (Koca, 2020, s. 390).

1978 İşçi Bayramı kutlamaları, ülkede geniş yankı uyandırmasına rağmen Kars'ta 1 Mayıs'ta gerçekleştirilememiştir. Bunun temel nedenleri, kentte çıkması muhtemel olaylara ilişkin duyulan endişeler ve sol örgütlerin yeterli düzeyde bir araya gelememesidir. Bu durumun sonucunda, 13 Mayıs 1978 tarihinde kentin tarihindeki en büyük kitlesel mitinglerden biri düzenlenmiştir. Miting öncesinde şehirde gerginlik oldukça yüksekti; özellikle Eğitim Enstitüsü'nde başlayan çatışmalar kısa sürede kent geneline yayılmıştı. Ancak miting, alınan güvenlik önlemleri sayesinde küçük çaplı olaylarla sonlandırılabilmiştir.

Mitingin etkisi kısa sürede Ankara'ya yansımış ve TBMM'de yoğun tartışmalara yol açmıştır. Özellikle sol gruplara ait bayrakların ve sloganların

yer aldığı afişlerin şehrin birçok noktasında görülmesi eleştirilerin odak noktasını oluşturmuştur. Ayrıca bir senatörün Kars Kalesi’nde Türk Bayrağı’nın bulunmadığını iddia ederek Garnizon Komutanı’na bildirmesi üzerine bayrağın sonradan asıldığını belirtmesi, kamuoyunda farklı yorumlara neden olmuştur. Bu olay, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel tarafından “Kars Kalesi’ne Kızıl Bayrak Çekildiği” iddiası üzerinden gündeme taşınmıştır.

Söz konusu iddiaya karşı iktidar ve muhalefet farklı stratejiler geliştirmiştir. Hükümet, iddianın doğruluğunu araştırmak üzere derhâl bir inceleme başlatmış; olayın vuku bulmadığını tespit etmesine karşın savunma konumuna düşmüştür. Basında ve doğal olarak kamuoyunda bu yönlü bir hava estirmede yetersiz kalmıştır. Muhalefet ise medya organlarını etkin biçimde kullanarak, tahrik edici bir şekilde bu iddianın yaygınlaşmasını sağlamış ve Kars’ın adeta solcular için “kurtarılmış kent” olduğu yönündeki algıyı pekiştirmeye çalışmıştır.

Hükümetin, muhalefetin hamlelerine karşı attığı en önemli adım, konunun araştırılması amacıyla TBMM’de bir Araştırma Komisyonu kurulmasını sağlamak olmuştur. Bununla birlikte, komisyonun oluşturulması, üyelerin belirlenmesi ve çalışmalarına başlaması süreçleri muhalefet tarafından geciktirilmiştir. Nihayetinde, 12 Eylül 1980 Darbesi’yle birlikte TBMM’nin feshedilmesi araştırmanın tamamlanmasını engellemiştir. Muhalefetin yürüttüğü yoğun ve etkili propaganda faaliyetleri ile hükümetin bu söylemlere karşı yeterli ve ikna edici bir yanıt geliştirememesi, söz konusu iddianın günümüze dek varlığını sürdürmesine ve kolektif bellekte kalıcı bir yer edinmesine zemin hazırlamıştır.

12 Eylül 1980 Darbesi ve öncesindeki dönem hem hâlen yaşayan tanıkları hem de üzerine yapılmış çok sayıda akademik çalışmayı barındıran önemli bir tarihsel süreçtir. Bu süreçteki anarşi olayları ve siyasi gelişmeler farklı yönleriyle ele alınmış olmakla birlikte, Kars Kalesi’ne kızıl bayrak çekildiği iddiası üzerine kapsamlı bir inceleme yapılmamıştır. Bu araştırma, söz konusu iddianın tarihsel, siyasal ve sosyolojik bağlamda değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Özellikle 1970’li yıllarda tırmanan siyasi gerilim ortamında bu tür söylentilerin nasıl birer siyasal manipülasyon aracına dönüştüğü analiz edilmektedir. Mevcut literatürde genellikle 12 Eylül 1980 Darbesi’nin genel nedenleri incelenmekte; ancak bu tür spesifik iddiaların darbe sürecine katkısı sınırlı ölçüde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda araştırma, dönemin siyasi atmosferine ve iktidar–muhalefet ilişkilerinde kullanılan araçsallaştırma stratejilerine ışık tutmayı hedeflemektedir.

Araştırmada genel olarak kronolojik bir sıralama tercih edilmekle birlikte, olayların bütüncül biçimde kavranabilmesi için kimi bölümlerde bu yöntemden zorunlu olarak uzaklaşmıştır. Bu çerçevede, dönemin aktörleri olan Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel'in hem "Genel Başkan" hem de "Başbakan" sıfatlarıyla anılması, siyasi konjonktürün doğru biçimde yansıtılabilmesi ve muhtemel kavramsal karmaşaların önüne geçilmesi amacıyla tercih edilmiştir. Tanıklıklar ve resmî belgelerden hareketle yapılan incelemeler, Kars Kalesi'ne kıvıllı bayrak çekildiği iddiasının gerçekte örtüşmediğini; aksine dönemin siyasal rekabetinde etkin bir propaganda aracı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

2. 12 EYLÜL 1980 DARBESİ ÖNCESİ KARS'TAKİ OLAYLAR

Kars, 12 Eylül 1980 Darbesi öncesinde çatışmaların ve cinayetlerin yaşandığı, tartışmalara konu olan, genel olarak sol yapının hâkim olduğu bir kentti. Kentin toplumsal yapısı kadim tarihinin bir göstergesi olarak çeşitlilik göstermekteydi. Azeri Türkleri, Terekeme (Karapapak), Yerli, Kürt, Rus kökenli insanlar arasında Sünni, Alevi ve Caferi mezhebinin yanı sıra Ortodoks Hristiyanlar olarak dini ve mezhep farklılıkları bulunmaktaydı. Bu çeşitlilik uzun yıllardır bazı sorunlar yaşanmış olsa da korunmuştur.

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi) sonrasında kent yaklaşık 40 yıl, Rus işgalinde kalmıştı. Ekim Devrimi sonrasında yeni Rus yönetimi ile imzalanan Brest Litovsk Antlaşması, kentin yeniden Osmanlı himayesine bırakılmasını sağlamıştır. Kentteki Türk ordusu Mondros Mütarekesi uyarınca bir süre çekilmiş, 30 Ekim 1920 tarihinde Kazım Karabekir komutasında kenti yeniden ele geçirmiştir. Rus yönetimin çekilmesi ile burada yaşayan Rusların büyük kısmı kenti terk etmişse de Rusya'daki gelişmelerden endişeli olan küçük bir kısım gitmemiştir.

Millî Mücadele yıllarında Ankara Hükümeti ile Sovyetler Birliği'nin yakınlaşmasının bir yansıması olarak Ankara'ya atanan elçi Medivani (Polikarpe Mdivani), buraya gitmeden önce kente gelmiş ve 24 gün kalmıştı. Bu uzun ziyaret Kazım Karabekir'i rahatsız etmiş ve Bolşevik propagandası hatta kentte yaşamaya devam eden Rus topluluklardan Malakanların yoğun olarak yaşadıkları köylerde kıvıllı bayrakların açıldığı iddia edilmişti. Bu iddialar karşısında Kazım Karabekir, o zamana kadar kentin kalkınmasında önemli bir rolü olacağını düşündüğü Malakanlara karşı bir tavır takınmıştı (Karabekir, 1988, s.869.).

Bu acı tecrübeden yıllar sonra, İkinci Dünya Savaşı'nın bitişi ile birlikte Joseph Stalin'in Kars üzerindeki talepleri, kentte yeni bir gerginlik yaratmıştır. Bu dönemde Rus nüfus üzerinde baskılar artmış ve bazı kişiler

sürgün edilmiştir. Bu olaylar, kentte yaşayan Rusların hafızasında derin bir iz bırakmış ve politik-sosyal yaşam üzerinde kalıcı etkiler yaratmıştır. Her ne kadar 1962-1963 yıllarında Malakanların neredeyse tamamı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) göç etmiş olsa da geride kalan Rus nüfus kentteki siyasi olaylardan uzak kalmayı tercih etmiştir. Bu nedenle kentteki Rus nüfusu sol yapının oluşumunu ve güçlenmesini etkilememiştir.

Kentteki sol yapının güçlenmesi konusunda kapsamlı bir sosyolojik araştırma bulunmamakla birlikte, bu olgunun nedeni çoğunlukla yoksulluk olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan, Bolşevik tehdidi karşısında Kafkasya'dan kente göçenler, bu tehditler nedeniyle komünizme, dolayısıyla sola karşı doğal bir direnç geliştirmişlerdir (Karaosmanoğlu, 2024, s.18-21; Denisenko, 2011, s.282-287). Bu üçra Anadolu kenti, kısa süre sonra yaşanacak olayların sahnesi hâline gelmiştir.

Türkiye'de 70'li yıllarda görülen anarşi olayları sadece sokak çatışmaları değil aynı zamanda etnik ve dini kimlik üzerinden bir çatışmaya dönüşmüştü. Çorum'da, Malatya'da ve Kahramanmaraş'ta yaşanan katliamların ardında da bu durum görülmektedir. Kentlerde her geçen gün artan gerginlik siyasilerin de iktidar-muhalefet çekişmesinde bol bol kullanılmakta, insanların hayatları yok sayılmaktaydı. Bunun yanı sıra kentler arasında da çatışmaları körüklemekteydi. Kars'ta sol yapının güçlü olması karşısında sınır komşusu Erzurum'da sağ yapının güçlü olması iki kent arasında bir karşıtlığa, bunun bir yansıması olarak da olayların yaşanmasına neden olmuştur. O günler için anlatılanlara bakıldığında Erzurum'da 36 plakalı araçların, Kars'ta da 25 plakalı araçların dolaşması neredeyse imkansızdı. Bunun yanı sıra İstanbul ve Ankara gibi kentlere gitmek için Erzurum'dan geçmek zorunda olan Kars otobüslerinin durdurulduğu, yolcuların komünist olup olmadığını öğrenmek için İhlas süresi okutulduğu hatıralarda canlı bir şekilde yer almaktadır (Cumhuriyet, 1978d, s.1).

12 Eylül 1980 Darbesi öncesinde Kars-Erzurum gerginliğine anılarında yer veren gazeteci Kadir Sabuncuoğlu, o gergin günlerin gölgesinde AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in Kars mitingine (1 Ekim 1979 tarihinde) katılmıştı. Sabah saatlerinde Erzurum'dan ayrılan Süleyman Demirel ve beraberindekiler Kars'a yaklaştıklarında yol kenarında bir kayanın üzerine kireç ile yazılmış olan "Kurtar Bizi Baba" yazısı görülmüş ve bu yazı kafiye bir gerginliğe neden olmuştur. Sıkı güvenlik önlemlerinin alındığı miting herhangi bir olaya yaşanmadan son bulmuştur (Sabuncuoğlu, 2020, s. 145-147).

Kars'ta sol dernekler 70'li yılların sonlarına doğru kurulmaya başlanmıştı. Sendika temsilcilikleri ve TÖB-DER bu alanda öncü nitelik taşıırken, adından sıkça söz ettiren Hamallar Derneği de önemli bir rol oynamıştır. Eleştirilerin odağında yer alan Hamallar Derneği'nin yanı sıra Kars Devrimciler Derneği kurulmuş, ancak kısa süre sonra parçalanmalar meydana gelmiştir (Millet Meclisi, 1978b, s. 154; Karaosmanoğlu, 2024, s.44-45).

Kars'ta araştırma kapsamındaki yıllarda gerçekleştirilen seçim sonuçları, kentteki siyasi eğilimi açık biçimde yansıtmaktadır. 1977 Genel Seçimleri'nde CHP 110.826 oy alarak %52,92 oranı ile birinci sırada yer alırken, AP 38.848 oy ve %18,55 oranıyla ikinci olmuştur (TBMM, 1977). 14 Ekim 1979 tarihinde yapılan Cumhuriyet Senatosu ara seçimlerinde ise CHP 52.721 oy (%40,04) ile ilk sırada yer almış; AP ise 45.750 oy (%34,75) ile onu takip etmiştir (Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1980). Bu ara seçimde sol derneklerin büyük ölçüde boykot kararı alması dikkate alındığında, kent genelindeki 227.332 seçmenden yaklaşık 135.000'inin oy kullanması, boykotun seçim sonuçları üzerindeki etkisini göstermektedir (Devrimci Yol, 1979, s.1-2).

Kentteki sağ sol çatışmasının bir yönü de bu durumun kişisel amaçlarla kullanılmasıydı. Dönemin tanıklarından Hasan Alıcı'nın belirttiğine göre birileri, kişisel sorunları olanları sağcı veya solcu olarak karşı tarafa ihbar etmiş ve zarar görmesine neden olmuştu. Alıcı, Adalet Partisi Kars İl Başkanı Naif Alibeyoğlu'nun öldürülmesi olayını da bu kapsamda değerlendirmektedir (Karaosmanoğlu, 2024, s. 75).

Kars'ta bu süreçte yaşanan bazı olaylar şunlardır: 1 Mart 1978 tarihinde Devlet Demiryolları Ambarı kasası soyulmuştu (Millet Meclisi, 1979b, s. 438). 2 Ekim 1979 tarihinde Adalet Partisi Senatör Adayı Salim Dursunoğlu öldürülmüştü (Aydınlık, 1979, s. 1 ve 5; Hürriyet, 1979, s. 1; Cumhuriyet, 1979, s.1). 13 Mayıs 1978 tarihinde Yeni Doğu Birlik gazetesinin sahibi Coşkun Erdağ komünistlerin yaptığı iddia edilen saldırı sonrasında hayatını kaybetmiştir (Cumhuriyet, 1978a, s. 1).

Kars'taki olaylar birçok kez TBMM gündemine taşınmıştır. Bunlardan birisinde Emniyet Genel Müdürlüğü'nün, CHP Kars Milletvekili Turgut Artaç'ın Kars'taki olaylar hakkında soru önergesine cevaben 06 Mayıs 1980 tarihli yazısı olaylar hakkında önemli bilgiler barındırmaktadır. Cevap yazısının ilk maddesinde, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) operasyonları kapsamında Oruç Korkmaz ve arkadaşlarının gözaltına alınması yer almaktadır. Çeşitli suçlardan ötürü gözaltına alınan Oruç

Korkmaz bu sırada rahatsızlanmış ve hayatını kaybetmişti. İşkence iddiaları kapsamında gözaltına alınan emniyet görevlileri suçsuz bulunarak serbest bırakılmışlardı (Saymaz, 2016). Cevap yazının ikinci maddesinde ise İsmet Paşa İlkokulu Müdürü Kemal Şivehanlıoğlu'nun öldürülmesi olayı yer almaktadır. 16 Mayıs 1980 tarihinde failer suç aletleriyle birlikte yakalanmıştır. Yakalanan kişilerin THKP-C örgütü üyesi oldukları ve Şivehanlıoğlu'nu MİT ve Polis ajanı olduğu iddiasıyla öldürdükleri belirtilmiştir. Cevap yazısının üçüncü maddesi ise AP Kars İl Başkanı Medet Alibeyoğlu'nun öldürülmesiydi. 13 Temmuz 1979 tarihinde kentin en işlek caddelerinden olan Bulvar Caddesi'nde bir kişi tarafından silahlı saldırıya uğrayan Alibeyoğlu olay yerinde hayatını kaybederken, zanlı kaçmayı başarmıştı. Cenaze törenine AP Genel Merkezi'nden gelen on kişi de katılmış, Genel Başkan Süleyman Demirel başsağlığı mesajı göndermişti. Tüm bu olayların gölgesinde 1 Ekim 1979 tarihinde yoğun güvenlik önlemleri ile Kars'a gelen Genel Başkan Demirel, meydana hükümeti eleştirmişti (Turan, 2016, s. 78-79; Uyuşmazlık Mahkemesi, 1984).

Kars'ta yaşanan anarşi olayları ülkenin birçok yerinde olduğu gibi şiddetli bir şekilde devam etmekteydi. Bu durum meclis kürsüsüne de ele alınmıştı. Süleyman Demirel, bir konuşmasında ülkedeki anarşi sorunundan dert yanmakta ve sıkıyönetime karşı anarşinin bir türlü durdurulmadığını ve çatışmaların, beraberinde ölümlerin devam ettiğini belirtmişti. Başbakan Demirel'in verdiği bilgilere göre Kars'ta 46 kişinin öldürüldüğüne yer vermiştir. Başbakan Demirel, TBMM kürsüsünden konuyu şöyle belirtmiştir, “Kars'ta güpegündüz sokağın ortasında benim İl Başkanım; rahmetli Medet Alibeyoğlu'nu 14 kurşun atmak suretiyle öldürdüler, şahadet eden yok” (Neziroğlu ve Yılmaz, 2014, s. 520). Bülent Ecevit 10 Ekim 1979 tarihinde Kars'a gerçekleştirdiği ziyarette AP tarafından ortaya atılan iddiaya değinmiş ve bu iddianın Kars ile Erzurum'u karşıt kaleler haline getirmek için oynan bir oyun olduğunu ve bunun yanı sıra ne gibi tehlikelere yol açacağını belirtmiştir (Milliyet, 1979, s.1).

Kars'taki anarşi olaylarının seyri, Ecevit Hükümeti ile Demirel Hükümeti dönemlerinde farklılık göstermiştir. Muhalefetteyken Süleyman Demirel, güvenlik güçlerinin kentteki olaylar karşısında yetersiz kaldığını ileri sürmüştü; Kars Kalesi'ne kızıl bayrak çekildiği iddiası da bu eleştirilerin bir yansıması olarak gündeme gelmiştir. Ancak Demirel'in başbakanlığı döneminde bu eleştiriler tersine dönmüş, bu kez güvenlik güçlerinin orantısız güç kullandığı yönündeki iddialar sıkça dile getirilmiştir (Millet Meclisi, 1980b, s. 30-31). Meclisteki tartışmalar üzerine CHP Kars Milletvekili Doğan Araslı ve 11 arkadaşı, güvenlik görevlilerinin yasa dışı

faaliyetlerini araştırmak amacıyla TBMM'ye önerge sunmuştur (Millet Meclisi, 1980c, s. 92). Ancak Meclis yoğunluğu nedeniyle önerge 17 Haziran 1980 tarihinde gündeme alınabilmiş, burada Oruç Korkmaz'ın annesiyle birlikte gözaltına alınıp yaşamını yitirmesi ve birçok kişinin soğukta tutulması gibi iddialar dile getirilmiştir (Millet Meclisi, 1980d, s. 393-394). Önerge, gündeme alınmasına rağmen 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar oylamaya sunulamamıştır.

Kars'taki siyasi gerginliklere ilişkin olarak TBMM'de söz alan CHP Kars Milletvekili Turgut Artaç, 12 Kasım 1979'da Bülent Ecevit'in başbakanlığındaki 42. Hükümetin yerine Süleyman Demirel başbakanlığındaki 43. Hükümetin kurulmasının ardından yeni hükümetin kentteki halka karşı sert bir yaklaşım benimsediğini ve işkence iddialarının gündeme geldiğini ifade etmiştir. Artaç'a göre, Başbakan Demirel'in koruma polislerinden Salih Işık'ın Kars'a emniyet müdürü olarak atanması sonrasında özellikle CHP'lilere yönelik baskıcı bir tutum öne çıkmıştır (Millet Meclisi, 1980a, s. 932-934).

Kars'taki anarşi olaylarının giderek artması ve özellikle Kars Kalesi'ne kızıl bayrak çekildiği yönündeki iddialar, kentin sıkıyönetim kapsamına alınmasında etkili olmuştur. Bakanlar Kurulu'nun 26 Aralık 1978 tarihli kararı ve TBMM'nin aynı gün onayıyla, aralarında Kars'ın da bulunduğu 13 ilde sıkıyönetim ilan edilmiştir (Resmî Gazete, 1978a, s. 1; Resmî Gazete, 1978b, s.1). Daha sonraki süreçte sıkıyönetim uygulaması daha geniş bir alana yayılmıştır. Kars'taki sıkıyönetim kararı ise iki aylık sürelerle sürekli olarak uzatılmış ve bu uygulama 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar devam etmiştir (Resmî Gazete, 1979a, s. 1; Resmî Gazete, 1979b, s.1; Resmî Gazete, 1979c, s.1; Resmî Gazete, 1979d, s.1; Resmî Gazete, 1979e, s.1; Resmî Gazete, 1979f, s.1; Resmî Gazete, 1980a, s.1; Resmî Gazete, 1980b, s.1; Resmî Gazete, 1980c, s.1; Resmî Gazete, 1980d, s. 1).

3. İDDİANIN ORTAYA ÇIKIŞI

Türkiye, 12 Eylül 1980 Darbesi öncesinde giderek artan şiddet ve anarşi ortamıyla karşı karşıya kalmıştı. Bu dönemde boykotlar, saldırılar ve siyasi cinayetler günlük hayatın bir parçası haline gelirken, basında da geniş yer bulmaktaydı. İktidar ile muhalefet arasındaki çekişme olayların gölgesinde derinleşmiş, siyasetçiler yaşanan gelişmeleri kendi siyasi çıkarları doğrultusunda değerlendirmeye çalışmışlardır. Ana muhalefet lideri Süleyman Demirel, sık sık Başbakan Bülent Ecevit'i artan anarşi ve ekonomik kriz karşısında yetersiz kalmakla eleştirmiş, hatta kimi zaman Ecevit'in anarşiyi desteklediğini dahi iddia etmiştir. Sağ seçmeni konsolide

etme amacıyla mitingler düzenleyen Demirel, 1 Mayıs 1978 İşçi Bayramı'nın Taksim Meydanı'nda kutlanmasını hükümete yönelik sert eleştirilerinin merkezine almıştır (DİSK, 1978; Devrimci Yol, 1978a; Milliyet, 1978a, s.1). 1 Mayıs sonrasında yaptığı açıklamalarda hükümeti “komünizmi himaye etmek” ile suçlayan Demirel, Taksim'in komünistlere teslim edildiğini öne sürmüştür (Milliyet, 1978b, s.1; Milliyet, 1978c, s.1). Ayrıca Demokrat Parti'nin iktidara gelişinin 28. yıl dönümü vesilesiyle 14 Mayıs 1978'de Samsun'da düzenlediği “Milli Uyanış” mitinginde de benzer eleştirilerini yinelemiştir (Milliyet, 1978d, s.1).

Ana muhalefet lideri Süleyman Demirel'in bayrak hassasiyeti üzerinden yürüttüğü mitingler karşısında yeni argümanlar geliştirme arayışında olduğu dönemde, Kars'ta yaşanan gelişmeler onun için önemli bir fırsat sunmuştur. Bu bağlamda iddianın ortaya çıkışı, 13 Mayıs 1978 tarihinde Kars'ta düzenlenen mitingle ilişkilidir. 1 Mayıs 1978'de, kentte bölünmüş sol derneklerin ortak hareket edememesi ve olayların yaşanacağı yönündeki söylentiler nedeniyle birçok dükkânın kepenk kapatması üzerine, Devrimci Gençlik (DEV-GENÇ) 13 Mayıs'ta yeni bir miting düzenleme kararı almıştır. Nisan ayı sonunda Eğitim Enstitüsü'nde başlayıp kente yayılan olaylar sonucunda bazı dükkânların zarar görmesi ve bir günlük sokağa çıkma yasağı ilan edilmesi de bu kararın zeminini oluşturmuştur (Tercüman, 1978a, s. 1). Miting, DEV-GENÇ'in desteklediği derneklerle birlikte gerçekleştirilmiş; kentte asayiş sorunlarının yaşanmaması için özellikle dikkat edilmiştir. Halk desteğini artırmak amacıyla dükkânların kapatılmaması yönünde yoğun çaba harcanmış ve bu çaba başarıya ulaşmıştır. Devrimci Yol dergisinin iddiasına göre, mitinge yaklaşık 20.000 kişi katılmış; mitingin tek eksikliği olarak sloganların ve konuşmaların yetersizliği dile getirilmiştir (Devrimci Yol, 1978b, s. 10).

Mitingin etkisi Kars ile sınırlı kalmamış, Ankara'da da kısa sürede yankılanmıştı. Mitingi Cumhuriyet Senatosu kürsüsüne taşıyan AP Senatörü Yusuf Ziya Ayrım, yaptığı konuşmada kentteki sol hareketlerin güçlendiğini ve adeta bağımsızlığını ilan ettiğini, kentin kurtarılmış bölge ilan edildiği yönünde kışkırtıcı bir konuşma yapmıştır. Senatör Ayrım, olayların yalnızca dernek üyeleriyle sınırlı olmadığını, kendi ifadesiyle “sol emniyet müdürleri ve komiserlerin” de bu sürece dahil olduğunu öne sürmüştür. Bayrak meselesine dair anlatımı ise şu şekilde olmuştur: “Cenazeden döndükten sonra, şehrin içindeyken, resmi üniformalı bir zat bize yaklaştı. Dedi ki, ‘Efendim, şu Kars Kalesi’ne bakın, burada bayrak yok. 1 Mayıs’ta bu bayrak indirildi, orak çekiçlerle süslendi’ dedi. Şimdi, böyle deyince bizim tüylerimiz ürperdi. Ben göndere baktım, hakikaten Kars Kalesi’nde bayrak

yok. 60 yıldır dedelerimizin, babalarımızın kanı pahasına kurtulan Kars Kalesi'nde bayrak dalgalanmıyor... Tekrar biz soruşturduk, bu Belediye'nin işiymiş, asker karışmıyormuş; orada bir türbe var. Nihayet Tugay Kumandanını ziyarete gittiğimiz zaman, kendisine durumu intikal ettirdik, ilgileneceğini söyledi. Biz 17 Mayıs sabahı Kars'tan ayrılırken Türk Bayrağı kalede dalgalanıyordu (Cumhuriyet Senatosu, 1978a, s. 542)."

Senatör Yusuf Ziya Ayırım'ın konuşması ardından kürsüye İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı çıkmış ve Kars'taki olaylar hakkında açıklama yapmıştır. Bakan Özaydınlı, Türk Silahlı Kuvvetler bünyesinde görev almış, Türk Hava Kuvvetleri'nden Orgeneral rütbesi ile emekli olmuş bir subaydır. Bu nedenle dönemin koşullarında dikkat çeken bir isimdi. Bakan Özaydınlı kent gezilerinde olayları bizzat takip etmiştir. Bu kapsamda Kars'a giden Bakan Özaydınlı, kentte gerginliğin olduğunu ve bu gerginliğin diğer kentlerdeki benzer şekilde sürdüğünü ifade etmiştir. Kars'ın etnik zenginliğine değinen Bakan Özaydınlı, bu durumun birileri tarafından kışkırtıcı bir unsur olarak kullanıldığına dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra olayların büyük kısmının lise ve ortaokullar ile Eğitim Enstitüsü çerçevesinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Bakan Özaydınlı konuşmasında kale ile bayrak konusuna değinmemiştir (Cumhuriyet Senatosu, 1978a, s. 547-549).

Kars'taki olayların Ankara'da geniş bir yankı uyandırdığı, meclis konuşmalarında yoğun ele alınmasından da görülmektedir. Bu olaylar hakkında Milli Selamet Partisi (MSP) Kars Milletvekili Abdülkerim Doğru, 24 Mayıs 1978 tarihli konuşmasında kentteki anarşi olaylarına değinmiştir. Kars'ın tarihsel önemine, Rus işgali ve sonrasında yaşananlara da kısaca değinen Milletvekili Doğru, bu olaylar karşısında hükümeti eleştirmiştir (Millet Meclisi, 1978a, s. 113-114).

CHP Kars Milletvekili Turgut Artaç'ın 24 Mayıs 1978 tarihinde yapması gerekirken, mevcut oturumun sonuna yetiştikten 31 Mayıs 1978 tarihine ertelenen konuşması aynı zamanda meclis kürsüsünden bu konuda gerginliğin hat safhalardan birisine ulaştığı bir konuşma olmuştur. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in 25 Mayıs 1978 tarihinde ortaya attığı iddiaları eleştiren ve bunların doğru olmadığını belirten Milletvekili Artaç'ın, "O kalede yalnız ve yalnız Türk Bayrağı vardır ve daima o dalgalanacaktır. O kalede bütün hasetlere rağmen, politikanın bütün çirkinliklerine rağmen bir bayrak, bir sembol daha dalgalanacaktır. O da Anayasanın öngördüğü altıok amblemini sinesinde taşıyan Cumhuriyet Halk Partisi bayrağıdır" ifadeleri yeni bir tartışmaya ve mecliste gerginliğe neden olmuştur (Millet Meclisi, 1978b, s. 151-153).

CHP Kars Milletvekili Turgut Artaç'ın konuşmasının ardından söz alan AP Kars Milletvekili Bahri Dağdaş gerginliğin iyice artmasına neden olmuştu. 14-17 Mayıs 1978 tarihleri arasında AP Tetkik Heyeti bünyesinde yer aldığını ifade eden Milletvekili Dağdaş, bu sürede Kars Kalesi'nde Türk Bayrağı görmediğini ve bunun yanı sıra kentin her tarafını sol örgütlerin ele geçirdiğini, devletin otoritesini gösteremediğini iddia etmiştir. Kalede kızıl bayrağın olduğu yönünde olumlu bir ifadeye yer vermeyen Milletvekili Dağdaş, sol örgütlerin kente hâkim olduğu üzerinde durmuştur (Millet Meclisi, 1978b, s. 153-155).

AP Kars Milletvekili Bahri Dağdaş'ın iddiaları üzerine söz alan İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı, yaptığı ziyareti belirterek, iddiaların asılsız olduğunu, 1 Mayıs 1978 tarihinde Kars Kalesi'ndeki Türk Bayrağı'nın indirilmediğini belirtmiştir. Kalenin askeri alan içerisinde yer aldığına ve komutanın eski genelkurmay başkanlarından Ragıp Gümüşpala'nın oğlu olduğuna da değinen Bakan Özaydınlı, bu ve bunun gibi iddiaların toplumu iyice gerdiğini ve toplumun içine kin ve nefret tohumları ektiğini belirtmiştir (Millet Meclisi, 1978b, s. 156-157).

Kars'ta yaşanan olaylar üzerine siyasal gerilim giderek artmış, bu süreçte AP Genel Başkanı Süleyman Demirel gerilimi yeni bir boyuta taşımıştır. Özellikle "Bayrak Mitingleri" ile ortaya çıkan toplumsal hassasiyetten yararlanmak isteyen Demirel, 24 Mayıs 1978 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e, aynı zamanda Millî Güvenlik Kurulu Başkanı sıfatıyla, bir mektup göndererek hükümetin anarşi karşısında yetersiz kaldığını iddia etmiştir. Demirel mektubunda, 13 Mayıs 1978'de Kars Kalesi'nde Türk Bayrağı'nın indirilerek yerine orak-çekiçli kızıl bayrağın asıldığını, ancak 17 Mayıs 1978'de Türk Bayrağı'nın yeniden gönderde yer alabildiğini öne sürmüştür (Cumhuriyet, 1978b, s. 1 ve 11).

AP Genel Başkanı Süleyman Demirel 25 Mayıs 1978 tarihinde TRT'ye verdiği röportajda Kars Kalesi'ndeki Türk Bayrağı'nın indirildiğini ve yerine kızıl bayrağın çekildiğini, kentte her gün onlarca insanın öldürüldüğünü, esnafın günlerdir işyerlerini açamadıklarını bu nedenle hükümetin işini yapamaz hale geldiğini iddia etmiştir. Genel Başkan Demirel'in bu iddiası kısa sürede geniş bir kitleye yayılarak adeta bir efsane niteliği kazanmıştır. O güne dek kamuoyunda yalnızca kalede Türk Bayrağı'nın bulunup bulunmadığı tartışılırken, kızıl bayrağın çekildiğine dair herhangi bir söylem mevcut değildi. Bunun üzerine kente giden Milliyet Gazetesi muhabiri Erhan Akyıldız bir yandan iddianın doğru olup olmadığını araştırırken bir yandan da kentin durumunu gözlemlemiştir. Akyıldız'ın aktardığına göre, kente vardığında dikkat çeken ilk unsur, neredeyse tüm

evlerin duvarlarındaki sol sloganlardı. Bununla birlikte işyerlerinin açık olduğunu ve gündelik yaşamın olağan seyrinde devam ettiğini belirtmiştir. Kentte görüştüğü Kars İl Emniyet Müdürü Hasan Uyar da asayişin normal olduğunu, kaleye kızıl bayrak çekildiği iddialarının gerçeği yansıtmadığını ifade etmiştir. Uyar’a göre kale, askeri alan sınırları içerisinde yer almakta ve giriş-çıkışlar yalnızca askeri personel aracılığıyla sağlanmaktadır. Dolayısıyla söz konusu iddialar, AP senatörlerinin ortaya attığı, kamuoyunda kargaşa yaratmayı hedefleyen söylemlerden ibarettir (Akyıldız, 1978, s. 1, 8).

Nitekim Kars Kalesi uzun süre askeri alan kapsamında bulunmuş, kalenin arkasındaki “Dereiçi Mevkii” Tümen Komutanlığı’na bağlı olarak pek çok askeri tesise ev sahipliği yapmıştır. Askeri birlik tarafından sıkı biçimde korunan kaleye yalnızca üç kapıdan giriş yapılabilmekte, bu kapılardan geçişler ise sadece askeri görevliler tarafından gerçekleştirilmekteydi. Dolayısıyla söz konusu kaleye başka yollardan giriş yapmak fiilen imkânsızdı. Tarihte birçok ordunun saldırısına direnmiş olan kalenin surlarına tırmanmak da bir o kadar zordur.

AP Senatörü Yusuf Ziya Ayrım, 6 Haziran 1978 tarihinde Cumhuriyet Senatosu’nda gündem dışı söz alarak hükümetin anarşi olaylarına yönelik politikalarını sert biçimde eleştirmiştir. Ayrım konuşmasında, “Kars’ta bozgunculuğu ile tanınan, şimdiye kadar selam vermek tenezzülünde bulunmadığım bir milletvekilinin Kars Kalesi’nde 1 Mayıs’tan itibaren şanlı bayrağımızın dalgalanmasından huzursuz olduğunu tespit etmiş bulunuyorum” ifadelerini kullanmış; bu sözler meclis atmosferindeki gerginliği artırmıştır. Senatör Ayrım, konuyu doğrudan CHP ile AP arasındaki siyasal çekişmeye bağlayarak, 13–17 Mayıs 1978 tarihleri arasında Kars Kalesi’nde Türk Bayrağı’nın bulunmadığını ve yerine Rus bayrağının çekildiğini iddia etmiştir. Senatör Ayrım ayrıca bu durumun CHP’li bazı milletvekilleri tarafından da desteklendiğini öne sürmüştür. (Cumhuriyet Senatosu, 1978c, s. 678-680).

Artan anarşi olaylarının gölgesinde TBMM’de, 15 Haziran 1978 tarihinde, “İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı hakkında Anayasa’nın 89. ve Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 107. maddeleri uyarınca bir gensoru açılmasına ilişkin önerenin gündeme alınıp alınmayacağına dair görüşme (11/7)” yapılmıştır. Söz konusu önergede, Kars’ta meydana gelen olayların da içinde bulunduğu anarşi dalgası karşısında hükümetin yetersiz kaldığı ileri sürülmüştür. Gensoru görüşmeleri sırasında MHP adına söz alan Niğde Milletvekili Sadi Somuncuoğlu, Kars’taki olayların küçümsemesini “vatana ihanet” olarak nitelendirmiştir. Somuncuoğlu ayrıca Kars Kalesi’ne kızıl

bayrak çekildiğini, bu bayrağın yaklaşık bir saat kadar gönderde kaldığını ve bu durumu gözleriyle gördüklerini iddia eden kişilerin Erzurum ziyaretinde kendisine aktardıklarını belirtmiştir. Böylelikle söz konusu iddianın yalnızca AP tarafından değil, aynı zamanda MHP tarafından da sahiplenildiği anlaşılmaktadır (Millet Meclisi, 1978c, s. 357).

4. İDDİAYA TEPKİLER

Muhalefet nezdinde sık sık dillendirilen ve TBMM gündeminden düşmeyen iddianın karşısında iktidar genel olarak böyle bir olayın gerçekleşmediğini belirterek sadece cevap veren konumda olmuştur. Konuyu genellikle meclis bünyesinde tutmaya çalışmışlardır. Bu kapsamda Cumhuriyet Senatosu'nda kürsiye çıkan CHP Kars Senatörü Muzaffer Şamiloğlu, yaptığı konuşmada bu iddianın tamamen yalan olduğunu belirtmiştir. Senatör Şamiloğlu, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in TRT'ye verdiği bir beyanatta bu iddiayı dile getirmesine tepki göstermiş ve TÖB-DER, TÖM-DER, TÖS-DER gibi derneklerin Kars şubelerinin protesto telgraflarını okumuştur (Cumhuriyet Senatosu, 1978b, s. 623-626). Bu durum olayın kentte de tepkiyle karşılandığını göstermektedir. İddianın ortaya atılması üzerine kentin valisi, il emniyet müdürü ve savcısı böylesine bir olayın gerçekleşmediği yönünde açıklamalar yapmışlardır. Bu kapsamda sadece kentteki resmi görevliler değil aynı zamanda sivil toplum kuruluşları temsilcileri de tepkilerini ortaya koymuşlardır. 30 Haziran 1979 tarihinde bir basın toplantısı düzenleyen CHP Kars Milletvekili Doğan Araslı iddiaların asılsız olduğunu ve Süleyman Demirel tarafından ortaya atılan bu iddiaların Karşılıklı üzdüğünü bu nedenle on bir kişinin imzaladığı bir bildiriye TBMM Başkanlığına sunduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet, 1978c, s. 1).

İktidar durumun sıradan bir yalandan ibaret olmadığını anlaması biraz zaman almıştır. İddianın bir propaganda halini alması iktidar kanadında da strateji değişikliğe neden olmuş, CHP Kars Milletvekili Hasan Yıldırım öncülüğünde bir kısım CHP'li milletvekili tarafından "Ana muhalefet Liderinin Kars Kalesine kızıl bayrak çekildiği iddiasını saptamak amacıyla Anayasanın 88 nci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 ncü maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi" verilmişti. Önergenin ele alınması uzun sürmüş, bu önerge oylama için beklerken AP Genel Başkanı Süleyman Demirel ve 45 arkadaşının hükümet aleyhine önergesi TBMM'de iktidar ve muhalefeti karşı karşıya getirmiştir. Önerge adına konuşma yapan AP Genel Başkanı Süleyman Demirel ülkedeki anarşi olaylarına değinmiş, Kars'taki olaylar hakkında 1978 yılında 27 kişinin hayatını kaybettiğini belirterek anarşi olaylarının önemli yerlerinden birisi olarak Kars'ı göstermiş, Kars Kalesi konusuna değinmemiştir (Millet

Meclisi, 1979a, s. 293). Kürsüye gelen Başbakan Bülent Ecevit ise muhalefetin bu süreçte kışkırtıcı bir rol üstlendiği üzerinde durmuştur. Bu kapsamda Başbakan Ecevit araştırmanın konusu kapsamında şu ifadelerle yer vermiştir, “Yalan olduğu defalarca kanıtlandıktan sonra hâlâ, bu kürsüye gelinip... Kars Kalesi’ne bayrak çekilmediği söylenerek gerçek milliyetçi vatandaşları tahrik edenler, Türkiye’yi Kahramanmaraş olaylarına getirdiler” (Millet Meclisi, 1979a, s. 314).

Milliyet Gazetesi dışındaki sol basın konuyu ele almakta pek isteksizdi. Ancak iddia sağ basın tarafından doğru kabul görmüş ve manşetlerde kentin adeta bir kurtarılmış bölge ilan edildiği yönünde tahrik edici manşetlerle okuyucularına duyurulmuştur. Bunlardan bazılarını burada vermek gerekirse, Büyük Gazete 30 Ağustos 1978 tarihli manşetinde “Kars Elden Gidiyor Kalkın Ey Ehl-i Vatan!” diye belirtmiştir (Büyük Gazete, 1978, s.1.). Tercüman Gazetesi ise “Komünistler Kars Kalesi’ne Kızıl Bayraklar Astılar” başlığı ile okuyucularına olayı dururken, “Rus Askerine Selam Dur, Türk Askerini Arkadan Vur” alt başlığı ile tahrik edici bir dil kullanmıştır. Bunun yanı sıra aynı gazete kentteki yetkililerin olayın olmadığı yönünde beyanatlara da gazete de yer bulmamıştır (Patan, 1990, s. 66). Bu kışkırtıcı haberlerin yanı sıra 30 Mayıs 1978 tarihinde Kars’ta dört caminin bombalandığı haberi duyurulmuştu (Tercüman, 1978b, s. 1). Hergün Gazetesi’nin 26 Ekim 1978 tarihinde manşetinden verdiği “Devlet Kars’a Giremiyor” haberi de bu süreçte dikkat çekmektedir. Haberde kentte duvarlar Kürtçe ‘Yaşasın Kürdistan’ın Özgürlüğü” afişleri ile dolu olduğu belirtilirken, kentte milliyetçi kesime karşı şiddetin her geçen gün arttığı ve insanların göçe zorlandığı iddia edilmiştir. Bunun yanı sıra Vakıflar Bölge Müdürlüğü’ne ait olduğunu iddia ettiği bir yazışmayı da ekleyen gazete, resmi yazışmadaki “Kars’a giremiyoruz” ifadesine dikkat çekmiştir. Gazetede haber ile yer alan yorumda kentin neredeyse SSCB ile özdeşleştiği iddia edilmiştir (Hergün, 1978, s. 1). Bizim Anadolu Gazetesi ise 17 Kasım 1978 tarihinde Erzurum’dan Kars’a giden askeri ağır bakım işçilerini taşıyan araçlara saldırı düzenlendiğini, işçilerin bu saldırıda hayatlarını zor kurtardıklarını belirtmiştir (Bizim Anadolu, 1978, s.1). Kars’taki sağ-sol çatışması etkisini her geçen gün artırırken, solun hakimiyetini hissettirmesi üzerine yukarıda ifade edilen haberler ortaya çıkmış, kentin kurtarılmış bir bölge olduğu olgusu benimsetilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra kentte sol arasında da bölünmeler ve beraberinde çatışmalar da ortaya çıkmıştır (Devrimci Yol, 1978c, s. 14).

CHP Kars Milletvekili Hasan Yıldırım ve arkadaşlarının konuyla ilgili verdiği önerge nihayet 20 Aralık 1979 tarihinde TBMM gündemine

getirilmiştir. Önerge hakkına CHP adına İstanbul Milletvekili Doğan Onur söz almış ve iddiaları bir kez daha yalanlayarak, bu iddiaları ortaya atan Süleyman Demirel'in özür dilemesi gerektiğini belirtirken, konuşmasını "Yüce Meclisimiz adına Kars halkından özür diliyorum" ifadeleriyle bitirmiştir. MHP adına söz alan Konya Milletvekili İhsan Kabadayı ise iddiaları destekleyici beyanatta bulunmamış ve bu olayın aydınlatılması gerektiğini belirtmiştir. AP adına söz alan Gümüşhane Milletvekili Mehmet Çatalbaş konuşmasını Türk Bayrağı hassasiyeti üzerinden yapmış ve önergeye kabul oyu vereceklerini bildirmiştir. MSP grubu adına Yozgat Milletvekili Hüseyin Erdal da diğer milletvekilleri gibi Türk Bayrağı hassasiyeti ve Kars'ın kıymeti üzerinden yaptığı konuşmasında önergeye olumlu oy verilmesini istemiştir. Bu durum göstermektedir ki o yıllarda iktidar-muhalefet çatışmasında birinin ak dediğine diğerinin kara dediği bir dönemde bu iddia hakkında verilen önergeye taraflar sahip çıkmış ve kabul yönünde tavır takınmışlardır. Yapılan oylamada önergenin kabulüne, on beş üyeden oluşmasına, üyelerin Ankara dışında çalışmasına ve üç aylık bir sürede raporun sunulması karar verilmiştir (Önerge sayısı: 10/37) (Millet Meclisi, 1979c, s. 453-463).

İddia etkili bir propaganda halini almış, 12 Eylül 1980 Darbesi öncesinde ortamında geniş bir kesim tarafından inanılmıştır. Gerçek olmadığı yönünde yukarıda ifade edildiği üzere ortaya konulanlar bu karanlık ortamda yetersiz ve çaresiz kalmıştır. Bu nedenle iddia kimi zaman farklı ortamlarda yeniden gündem olmuştur. Bunlardan birisi de 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasındaki hükümetinde görev alan İçişleri Bakanı emekli Korgeneral Selahattin Çetiner, Danışma Meclisi'nde bu iddiayı gündeme getirmişti. İçişleri Bakanı Çetiner'in açıklamalarından anlaşıldığı üzere, iddianın ortaya atılması üzerine İçişleri Bakanlığı bir Mülkiye Müfettişi ile olayı incelemiştir. Bakan Çetiner, İçişleri Bakanlığı'nın iddia hakkında Mülkiye Müfettişi tarafından hazırlanan 18 Temmuz 1978 tarihli raporunu da sunmuştur. Bakan Çetiner, olayın daha sonra, kendileri tarafından da soruşturulduğunu, bu kapsamda dönemin askeri ve mülki yetkilileri ile görüşüldüğünü ifade etmiştir. Araştırmalar nihayetinde iddianın siyasi arenada kirli bir propaganda olduğu sonucuna varıldığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra Bakan Çetiner'in ifadelerinden anlaşıldığı üzere dönemin askeri ve mülki yetkilileri görevlerine başka yerlerde devam etmekteydiler (Mumcu, 2019, s. 291). Bakan Çetiner'in bu açıklamalarına karşın Danışma Meclisi üyesi Muzaffer Ender yaptığı bir konuşmada olayın varlığını kabul ederek, 1980 Anayasası'na "Evet" oyunun yüksek çıktığı iller arasında Kars'ın olduğunu belirterek, kentin bir anarşi kenti olmadığını ifade etmiş ve olaya

müdahale edemeyen valinin halen görev yapmasını eleştirmiştir (Danışma Meclisi, 1982, s. 595).

İddianın etkisinin ne denli geniş bir alana yayıldığı, günümüzde kısmen de olsa çeşitli eserlerde görülebilmektedir. Bülent Ecevit de “Sömürü Düzeninde Yeni Aşama” adlı eserinde bu konuya değinmiş ve tüm çabalarına rağmen söz konusu iddianın yayılmasını engelleyemediklerini ifade etmiştir (Ecevit, 1980, s. 180.).

5. SONUÇ

1970’li yıllar Türkiye için siyasi istikrarsızlık, toplumsal kutuplaşma ve şiddet olaylarının yoğunlaştığı bir dönem olarak hafızalarda yer edinmiştir. Bu süreçte yalnızca büyük şehirler değil, Anadolu’nun çeşitli kentleri de bu çatışmalı atmosferin içine çekilmiş, yerel düzeyde yaşanan olaylar ulusal siyasetin temel tartışma başlıklarından biri hâline gelmiştir. Kars’ta yaşanan gelişmeler ve özellikle Kars Kalesi’nde Türk Bayrağı’nın indirilerek yerine kırmızı bayrak çekildiği iddiası da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Söz konusu iddia, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel tarafından dile getirilmiş, ardından TBMM bünyesine taşınarak geniş yankı uyandırmıştır. Bu iddianın temelinde, muhalefetin hükümete yönelik sert eleştirileri, kamuoyunda milliyetçi hassasiyetleri harekete geçirme çabası ve iktidarın anarşiyle başa çıkamadığı algısını pekiştirme stratejisi yer almaktadır.

Yapılan araştırmalar, İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı’nın açıklamaları ve yerel emniyet güçlerinin ifadeleri, iddianın asılsız olduğunu ortaya koymuştur. Kaleye dışarıdan müdahale edilmesinin askeri bölge statüsü nedeniyle imkânsız olduğu, iddiaların daha çok siyasi propaganda amacıyla üretildiği yönünde güçlü bulgular mevcuttur. Özellikle Milliyet Gazetesi muhabirinin sahadan aktardığı gözlemler, Kars’taki durumun iddia edildiği gibi olmadığını ve bayrağın hiçbir zaman indirilmediğini göstermektedir. Buna rağmen iddia sağ basın tarafından, olayın olduğu günlerdeki Ecevit Hükümeti aleyhinde yaygın şekilde kullanılmış, kamuoyunun belli kesimlerinde gerçekmiş gibi kabul görmüştür.

Bu gelişmeler, dönemin siyasal rekabetinin ne kadar sert bir zeminde yürütüldüğünü gözler önüne sermektedir. Muhalefetin bu iddiayı bir siyasal silaha dönüştürmesi, iktidarın ise başta yeterince etkili bir karşı strateji geliştirememesi, Kars olayının siyasi bir efsaneye dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Kars Kalesi’ndeki bayrak meselesi, zamanla somut bir olaydan çok, sembolik bir tartışmaya, millî değerler ve siyasi meşruiyet arasında sıkışmış bir ideolojik hesaplaşmaya evrilmiştir. Üstelik bu tartışmalar

yalnızca iki ana parti arasında değil, MHP ve MSP gibi diğer siyasi aktörler nezdinde de yankı bulmuş, olay çok partili bir kutuplaşmanın örneği hâline gelmiştir.

Kars Kalesi'ne kırmızı bayrak çekildiği iddiası hiçbir somut kanıtla doğrulanamamasına rağmen, dönemin siyasi atmosferi ve medya dili sayesinde geniş kitlelerce doğru kabul edilmiştir. Bu durum, Türkiye'de siyasetin zaman zaman hakikat yerine algılar üzerinden yürütüldüğünün ve kamuoyunun yönlendirilmesinde medyanın ve söylemin nasıl etkili olduğunun çarpıcı bir örneğidir. Kars örneği, demokratik rejimlerde bilgi kirliliğinin, siyasi manipülasyonların ve toplumsal kutuplaşmaların ne kadar tehlikeli olabileceğini göstermesi açısından da dikkate değerdir. Bu olay, aynı zamanda tarihsel bellekte bir "politik mit" olarak yerini almış, yalnızca bir kentte yaşanan yerel bir gelişmenin, nasıl ulusal bir siyasal meseleye dönüştürülebileceğini açık biçimde ortaya koymuştur.

6. SUMMARY

By the late 1970s, Turkey was grappling with escalating political unrest, growing economic instability, and frequent clashes between ideologically opposed groups. These tensions created a deeply polarized atmosphere in which public discourse became increasingly dominated by accusations, conspiracy theories, and symbolic confrontations. In the highly charged environment leading up to the military coup of September 12, 1980, even local events were often interpreted through the lens of national ideological struggle. One such event was the claim that a red, presumably communist, flag had been raised over Kars Castle on May 1, 1978, following large-scale May Day rallies in the city. The allegation rapidly gained national attention, not necessarily because of its factual basis, but due to its powerful symbolic implications. Raising a red flag—especially in a place like Kars, with its deeply rooted nationalistic and military associations—was perceived by some as an act of ideological provocation or even treason. Süleyman Demirel, the leader of the main opposition party at the time, brought the claim to the forefront of public debate, using it as part of a broader campaign to accuse the government of failing to curb communist activity. This narrative was framed around themes of national sovereignty, patriotism, and the sanctity of national symbols such as the Turkish flag. It resonated with a population already anxious about social instability and ideological infiltration. In response, government officials, including the governor, the prosecutor, and the local military commander, issued statements denying the claim, and an internal administrative investigation was launched. A parliamentary commission was even proposed to

investigate the incident, reflecting the seriousness with which the matter was treated. However, due to political maneuvering, bureaucratic inertia, and ultimately the suspension of parliamentary functions following the 1980 military coup, the matter was never fully resolved. The investigation was effectively shelved, leaving behind lingering doubts and allowing the claim to persist in public memory as a politically charged anecdote. This study aims to explore the historical, political, and sociological dimensions of the Kars Castle red flag allegation. It seeks to contextualize the claim within the broader dynamics of 1970s Turkish politics, characterized by intense partisanship, ideological conflict, and the strategic use of symbolic narratives. Unlike the broader studies that tend to generalize the causes of the 1980 coup, this research focuses on how specific and localized incidents were instrumentalized to fuel political agendas. The red flag incident, in this case, serves as a lens through which to examine the manipulative strategies employed by political actors seeking to mobilize public sentiment and undermine their opponents. Based on contemporary testimonies, official reports, and retrospective analysis, it becomes evident that the claim was unsubstantiated. There is no concrete evidence to support that a red flag was ever hoisted over Kars Castle. Instead, it appears that the allegation functioned as a powerful political tool—crafted and amplified to serve specific ideological and strategic ends. In this way, the episode reflects not just the volatile nature of Turkish politics in the late 20th century, but also the enduring power of symbolism in shaping national narratives.

7. KAYNAKLAR

- Akyıldız. E. (1978). Kars, Ardahan ve Iğdır'da neler oluyor. *Milliyet Gazetesi*. 28 Mayıs.
- Aydınlık. (1979). AP Kars senatör adayının öldürülmesiyle ilgili olarak 14 kişi gözaltına alındı. 4 Ekim.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1980). *14 Ekim 1979 Cumhuriyet Senatosu üyeleri üçte bir yenileme ve milletvekilli ara seçimi sonuçları*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Bizim Anadolu. (1978). Solcular, Erzurum'dan Kars'a giden askeri arabalara saldırdılar. 17 Kasım.
- Büyük Gazete. (1978). Kars elden gidiyor kalkın ey ehl-i vatan!. 30 Ağustos.
- Cumhuriyet Senatosu (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi). (1978a). Cilt 37, toplantı 17, 59 ncü Birleşim. 23 Mayıs.
- Cumhuriyet Senatosu. (1978b). Cilt 37. toplantı 17. 62 ncü Birleşim. 1 Haziran.
- Cumhuriyet Senatosu. (1978c). Cilt 37. toplantı 17. 63 ncü Birleşim, 6 Haziran.
- Cumhuriyet. (1978a). Kars'ta sağcı bir gazeteci kurşunla öldürüldü. 15 Mayıs.
- Cumhuriyet. (1978b). Demirel, Başbakan Ecevit'i Korutürk'e şikâyet etti. 25 Mayıs.

- Cumhuriyet. (1978c). 10 bin Karslının Demirel'i yalanlayan bildirisi meclis başkanlığına verildi. 01 Haziran.
- Cumhuriyet. (1978d). Erzurum'da Kars plakalı araçlara saldırılar yoğunlaştı. 3 Ekim.
- Cumhuriyet. (1979). AP Kars senato adayı Göle'de bir saldırı sonucu öldürüldü. 3 Ekim.
- Danışma Meclisi. (1982). Danışma meclisi tutanak dergisi. Birleşim 17. Oturum 1. 17 Kasım.
- Denisenko, L. (2011). *Böyle bir Kars*. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Devrimci Yol. (Dergisi)(1978a) 1 Mayıs 1978 özel sayısı. 1 Mayıs.
- Devrimci Yol. (1978b) 13 Mayıs Kars mitingi. 18. 22 Mayıs.
- Devrimci Yol. (1978c). Kars'ta sarı sendikaların solculuk oyunu. 23, 24 Ekim.
- Devrimci Yol. (1979). Namluların gölgesindeki seçim aldatmacasına hayır, tek yok-tek alternatif, halkın kendi iktidarındır. 30, 3 Eylül.
- DİSK (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Aylık Yayını). (1978). 1 Mayıs demokrasi mücadelesinde ileri bir adım. 41. 3 Mayıs.
- Ecevit, B. (1980). *Sömürü düzeninde yeni aşama*. Ankara: İleri Yayınları.
- Hergün. (1978). "Devlet Kars'a giremiyor. 26 Ekim.
- Hürriyet. (1979). Kars'ta 30 kişi gözaltında. 5 Ekim.
- Karabekir, K. (1988). *İstiklal harbimiz*. İstanbul: Mert Yayıncılık.
- Karaosmanoğlu, E. (2024). *Kars kalesi ve kırmızı bayrak Hasan Alıcı ile 1970'lerde Kars'ta devrimci mücadele*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koca, B. (2020). Yetmişli yıllarda merkez sağ: Milliyetçilik ve anti-komünizm, M. K. Kaynar (Ed.) *Türkiye'nin 1970'li Yılları* (ss. 373-394). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Millet Meclisi (Millet Meclisi Tutanak Dergisi). (1978a). Dönem 5. Cilt 6. toplantı 1. 149 uncu Birleşim. 24 Mayıs.
- Millet Meclisi. (1978b). Dönem 5. Cilt 6. Toplantı 1. 152 nci Birleşim. 31 Mayıs.
- Millet Meclisi. (1978c). Dönem 5. Cilt 6. Toplantı 1. 159 ncu Birleşim. 15 Haziran.
- Millet Meclisi. (1979a). Dönem 5. Cilt 8. Toplantı 2. 31 nci Birleşim. 04 Ocak.
- Millet Meclisi. (1979b). Dönem 5. Cilt 10. Toplantı 2. 49 ncu Birleşim. 11 Şubat.
- Millet Meclisi. (1979c). Dönem 5. Cilt 13. Toplantı 3. 20 nci Birleşim. 20 Aralık.
- Millet Meclisi. (1980a). Dönem 5. cilt 13. Toplantı 3. 38 nci Birleşim. 05 Şubat.
- Millet Meclisi. (1980b). Dönem 5. Cilt 16. Toplantı 3. 61 nci Birleşim. 18 Mart.
- Millet Meclisi. (1980c). Dönem 5. Cilt 16. Toplantı 3. 64 ncü Birleşim. 25 Mart.
- Millet Meclisi. (1980d). Dönem 5. Cilt 16. Toplantı 3. 96 ncü Birleşim. 17 Haziran.
- Milliyet. (1978a). 1 Mayıs Olaysız Geçti. 2 Mayıs.
- Milliyet. (1978b). AP lideri Taksim'deki mitingin 'elem ve ıstırap verici olduğunu' söyledi. 3 Mayıs.
- Milliyet. (1978c). Demirel: 'Ecevit komünizmi himaye ediyor'. 4 Mayıs.
- Milliyet. (1978d). Demirel: 'Hükümet bu işi yapamıyor deyip gitmeli'. 15 Mayıs.
- Milliyet. (1979). Eylemci gruplar Erzurum ve Kars'ı karşıt kaleler yapmak istiyor. 11 Ekim.
- Mumcu, U. (2019). *Gizli yargı*. Ankara: Umag Vakfı Yayınları.

- Neziroğlu, İ. ve Yılmaz, T. (2014). *Başbakanlarımız ve genel kurul konuşmaları Cilt 6 (Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi) Süleyman Sami Demirel*. Ankara: TBMM Basımevi.
- Patan, M. (1990). *Nasıl bir sosyal demokrasi*. İstanbul: Akdeniz Kitapçılık.
- Resmi Gazete. (1978a). Sayı: 16501. 26 Aralık.
- Resmi Gazete. (1978b). Sayı: 16502. 27 Aralık.
- Resmi Gazete. (1979a). Sayı: 16561. 25 Şubat.
- Resmi Gazete. (1979b). Sayı: 16619. 25 Nisan.
- Resmi Gazete. (1979c). Sayı: 16675. 23 Haziran.
- Resmi Gazete. (1979d). Sayı: 16736. 23 Ağustos.
- Resmi Gazete. (1979e). Sayı: 16795. 25 Ekim.
- Resmi Gazete. (1979f). Sayı: 16845. 20 Aralık.
- Resmi Gazete. (1980a). Sayı: 16907. 21 Şubat.
- Resmi Gazete. (1980b). Sayı: 16965. 19 Nisan.
- Resmi Gazete. (1980c). Sayı: 17022. 19 Haziran.
- Resmi Gazete. (1980d). Sayı: 17080. 19 Ağustos.
- Sabuncuoğlu, K. (2020). *Az gittik uzun gittik*, Erzurum: Zafer Medya.
- Saymaz, İ. (2016). *Oğlumu öldürdünüz arz ederim*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- TBMM (1977). 1977 Seçim sonuçları. 06.03.2025. <https://www.tbmm.gov.tr>. adresinden erişildi.
- Tercüman. (1978a). Kars'ta da sokağa çıkma yasağı ilan edildi. 27 Nisan.
- Tercüman. (1978b). Kars'ta 4 cami bombalandı. 30 Mayıs.
- Turan, C. (2016). *Adalet Partisi Kars milletvekilleri ve meclis faaliyetleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Uyuşmazlık Mahkemesi 1984 uyuşmazlık mahkemesi ceza bölümü, sıkıyönetim ilanına ve faaliyetlerine ilişkin olarak işlendiği saptanamayan suça ait davanın yardı yerinde görülmesi Hk.. Esat No: 1984/170. Karar No: 1984/472.

Çatışma beyanı: Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ilişkilerimin bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederim.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.